

PROTOKOLL

Dnr
O 34-2024

Sid
1 (13)

Protokoll över Opcat-inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Eskilstuna, den 18 och 19 december 2024 – även samlade uttalanden över inspektionsserien om beläggningssituationen i arrestverksamheten

Uttalanden i korthet: JO har inspekterat fyra arrester med särskilt fokus på den ansträngda beläggningssituation som uppstod när Kriminalvården på grund av platsbrist saknade kapacitet att ta emot häktade. Granskningen har inriktats på frågor om den fysiska miljön, bemanningen av arresterna och bemötandet av de intagna. Sammanfattningsvis konstaterar JO att förhållandena för häktade som hålls i arrester är helt oacceptabla. Förutom bristfälliga fysiska förhållanden och avsaknad av meningsfulla aktiviteter pekar JO på att tillgången till hälso- och sjukvård är sämre än i ett häkte. Enligt JO finns det en risk för omänsklig eller förnedrande behandling av de häktade. JO ser mycket allvarligt på det som kommit fram. En kopia av protokollet skickas till regeringen för kännedom.

Inspektionens genomförande

På uppdrag av JO Per Lennerbrant genomförde byråchefen Anna Flodin den 18 och 19 december 2024 en oanmäld inspektion av Polismyndigheten, polisregion Öst, arresten Eskilstuna. Vid inspektionen deltog även rättssakkunniga Johanna Bardon och Melinda Maxe samt sakkunniga Sofia Löfvenberg.

Inspektionen inleddes med att gruppchef AA kortfattat presenterade verksamheten. Därefter förevisades arrestens lokaler och delar av lokalerna fotograferades. JO:s medarbetare gjorde en översiktlig granskning av bl.a. rutiner och incidentrapporter. Vidare samtalade JO:s medarbetare med fem personer i personalen och tre intagna. Inspektionen avslutades med en genomgång där företrädare för arresten gavs möjlighet att kommentera de iakttagelser som JO:s medarbetare gjorde vid inspektionen. Vid den avslutande genomgången deltog, förutom den gruppchef som närvarade vid det inledande mötet, även tf. biträdande LPO-chef BB, f.d. gruppchef CC och blivande tf. gruppchef DD.

Inspektionens syfte

Inspektionen är en del av JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer (Opcat-verksamheten). Information om JO:s Opcat-verksamhet finns på JO:s webbplats.

JO Per Lennerbrant har beslutat om att genomföra en inspektionsserie för att följa upp den ansträngda beläggningssituationen i arrestverksamheten som bl.a. har beskrivits i media och i inkomna klagomål till JO. Granskningen är främst inriktad på den fysiska miljön, bemanningen av arresten och bemötandet av intagna. Detta är den fjärde och sista inspektionen inom ramen för denna granskning.

Arresten Eskilstuna inspekterades av JO:s Opcat-verksamhet senast 2020 (se protokoll i dnr O 3-2020).

Iakttagelser vid inspektionen och uttalanden av JO Per Lennerbrant

Nedan följer en beskrivning av de iakttagelser som JO:s medarbetare gjorde under inspektionen. I anslutning till rubrikerna om fysisk miljö och bemötande finns uttalanden av JO.

Sist i protokollet finns en sammanfattning av de iakttagelser som gjorts under hela inspektionsserien rörande situationen för häktade som varit placerade i arresterna. Där görs också övergripande uttalanden i frågor som berör detta tema.

Fysisk miljö

Iakttagelser

Arresten Eskilstuna togs i bruk 1958. Arresten är öppen dygnet runt alla dagar i veckan och har elva tillnyktringsceller, s.k. LOB-celler, och tio anhållningsceller. När inspektionen inleddes hölls fem personer i förvar i arresten.

Arresten är inrymd på två våningsplan. På nedervåningen, som ligger på markplan, finns LOB-cellerna och ett inskrivningsutrymme. På övervåningen finns anhållningscellerna, två rastgårdar och ett pentry. Gemensamma toaletter finns i cellkorridorerna på båda våningsplanen. Intagna som ska flyttas mellan våningsplanen måste eskorteras av personalen via en spiraltrappa. Trappan är smal, brant och dåligt belyst. Intrycket hos JO:s medarbetare var att trappan utgör ett riskmoment för både intagna och personal när intagna ska föras mellan våningsplanen.

I LOB-cellerna finns en madrass på golvet medan anhållningscellerna är utrustade med skrivbord, pall och brits med madrass. I en av anhållningscellerna finns ett fritt utrymme om ca 30 cm under pallen. En någon centimeter bred glipa löper också mellan den fasta inredningen och cellväggarna i alla anhållningsceller. Det finns belysning i taket som endast kan regleras utifrån av personal. Ingen av cellerna har vattenautomat och endast en av cellerna, en

anhållningscell, har egen toalett. Samtliga celler har fönster med persienner som ständigt är nedvinklade för att förhindra insyn. Ljusinsläppet är mycket begränsat. En intagen beskrev att det var svårt att skilja mellan dag och natt eftersom det inte gick att se ut från cellen. Två anhållningsceller och en LOB-cell mättes av JO:s medarbetare. Cellerna har en golvyta på knappt sex kvadratmeter.

Arrestens rastgårdar består av höga cementväggar och plåttak och är försedda med varsin pall i cement. Högt upp på en av väggarna finns tre partier med frostade fönster som släpper in dagsljus. Mitt i taket finns ett mindre fönster som också medger visst ljusinsläpp. Intrycket var att rastgårdarna inte ger någon egentlig utomhuskänsla. Vid rundvandringen var rastgårdarna smutsiga och nedskräpade med fimpar.

Den sammantagna bilden av arrestlokalerna var att de är omoderna och slitna. Det finns klotter i flera celler på båda våningsplanen, trots att ytskikten på nedervåningen nyligen har renoverats. Även på rastgårdarna finns omfattande klotter på väggarna. Några av de intagna som JO:s medarbetare pratade med beskrev att det växlade mellan varmt och kallt i cellerna. En intagen uppgav att det kändes som att det blåste i hans cell. JO:s medarbetare noterade att det är mycket lyhört i cellkorridorerna.

Vid den *avslutande genomgången* instämde ledningen i uppfattningen att lokalerna är slitna. Ledningen framförde vidare att det inte går att få bättre ljusinsläpp i cellerna eftersom polishuset är beläget i stadsmiljö bland bostäder.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Liksom vid min senaste inspektion av arresten Eskilstuna noterades att britsarna och skrivborden i samtliga anhållningsceller är monterade så att det finns en glipa mellan möbler och vägg. Det finns också ett fritt utrymme under en av de väggfasta pallarna. JO har vid flera tillfällen uppmärksammat att denna typ av glipor och utrymmen under pallar har använts av intagna för att fästa hängsnaror vid självmordsförsök. Efter en Opcat-inspektion av arresten Norrköping i oktober 2024 konstaterade jag att Polismyndigheten har dröjt med att åtgärda denna typ av säkerhetsbrister, trots att myndigheten under 2019 meddelat att man inlett en nationell översyn av möbleringen för att förbättra säkerheten i cellerna (se protokoll i dnr O 28-2024). I arresten Eskilstuna har den nationella översynen inte lett till att samtliga säkerhetsbrister åtgärdats, trots att jag efter min senaste inspektion uppmärksammat Polismyndigheten på dem (se protokoll i dnr O 3-2020). Detta är mycket allvarligt. Polismyndigheten måste bedriva ett kontinuerligt arbete för att förhindra allvarliga incidenter och dra lärdom av de händelser som inträffat i arrestverksamheten över hela landet. Jag förutsätter att Polismyndigheten omgående åtgärdar dessa säkerhetsrisker vid arresten Eskilstuna.

Bemanning

lakttagelser

Arresten bemannas enbart av personal som är anställd av Polismyndigheten. Minst två vakter är i tjänst dygnet runt. För närvarande finns det tio fasta arrestvakter och ett antal vikarier och timanställda. De fast anställda vakterna får gå en särskild utbildning som organiseras av Polismyndigheten. Utbildningen är tre veckor, varav en vecka utgörs av praktik. Timanställda får gå en kortare utbildning på tre dagar.

Skriftliga rutiner och instruktioner för arbetet i arresten finns tillgängliga i en pärm vid arrestvakternas kontorsplats. Intrycket var dock att kännedomen om de skriftliga rutinerna varierar bland personalen och att rutinerna generellt sett inte används i det dagliga arbetet i arresten.

Utöver arrestvakter arbetar även nio stationsbefäl vid arresten. Det är alltid minst ett stationsbefäl i tjänst. Stationsbefälet har en arbetsledande funktion i förhållande till arrestvakterna och leder det operativa arbetet i arresten. Stationsbefälet gör förmansprövningar och säkerhetsbedömningar avseende personer som tas in i arresten Eskilstuna. Det förekommer också att stationsbefälet gör förmansprövningar på distans avseende personer som tas in i arresterna Katrineholm och Nyköping. Prövningarna görs då med hjälp av telefon och video. I samtal med personal kom det fram att Polismyndigheten just nu arbetar för att samtliga arrester i polisområdet ska ha tillräckligt många stationsbefäl för att ha egen bemanning dygnet runt.

I samtal med personal kom det fram att samarbetet mellan stationsbefälen och arrestvakterna fungerar väl. Stationsbefälen finns tillgängliga för arrestvakterna och kommer ut till arresten vid flera tillfällen under varje arbetspass.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att det behövs tolv fasta arrestvakter för att klara bemanningen av arresten. Ledningen uppgav också att de brukar överväga att ta in extrapersonal när det är sju eller åtta intagna.

Bemötande

lakttagelser

Det är arrestvakterna som ansvarar för tillsynen av de intagna. Tillsynen sker genom en mindre fönsterlucka på celldörren. Fönsterluckan är placerad högt upp på dörren, vilket gör det svårt för personalen att se hela cellen genom den. Tillsynsfrekvensen är normalt 15 minuter för intagna som är omhändertagna för berusning. Tillsynsfrekvensen för personer som är misstänkta för brott är högst 60 minuter. Genomförd tillsyn dokumenteras med hjälp av ett elektroniskt system, där en mobil enhet används för att scanna en QR-kod som sitter på celldörren. Systemet är anslutet till Polismyndighetens digitala arrestförteckning (DAF) och stationsbefälet kan i realtid se arrestvakternas noteringar över tillsynen. I arrestens rutiner anges att tillsynen av en intagen som av något skäl blivit fråntagen sina kläder ska genomföras av vakter eller annan personal av

samma kön som den intagne. Flera i personalen uppgav dock att det förekommer att personal av annat kön genomför sådan tillsyn. Det rör sig då främst om situationer där det inte finns någon av samma kön tillgänglig. I arrestens rutiner anges att det noggrant ska dokumenteras varför någon av annat kön genomför sådan tillsyn.

De som är omhändertagna för berusning får som utgångspunkt ha ett lager kläder på kroppen, men ingen filt. Övriga intagna tilldelas filt och lakan. I arrestens rutiner anges att de intagna ska ha möjlighet att vistas utomhus minst en timme per dag. Det anges också att utevistelsen kan förlängas eller delas upp på flera tillfällen om det finns tid. Till lunch och middag serveras uppvärmda frysätter, medan frukost består av kaffe eller te och en smörgås. Det finns böcker och tidningar som de intagna får läsa i cellen. Intagna kan efter en individuell bedömning också få tillgång till sina glasögon.

I samtal beskrev de intagna bemötandet från arrestvakterna som i huvudsak bra och respektfullt. Några intagna beskrev att det ibland kunde ta lång tid för vakterna att komma till cellen när de intagna ringde på. I samtal med personal kom det fram att arrestvakterna, utöver att genomföra tillsyn och svara på anrop, har till uppgift att delta vid inskrivning och utföra s.k. daktning. Intrycket hos JO:s medarbetare var att dessa arbetsmoment, som ofta är tidskrävande och tar båda vakterna i anspråk, är en huvudorsak till att vakterna inte finns tillgängliga direkt när de intagna ringer på.

Samtliga intagna beskrev i samtal att de inte hade fått del av någon skriftlig information om rättigheter och rutiner. En intagen uppgav att han inte hade fått information om sin rätt till utevistelse. En annan kände inte till att han kunde få tillgång till böcker i cellen. I samtal uppgav flera i personalen att gripna och anhållna ska få både muntlig och skriftlig information om frihetsberövandet i samband med att de skrivs in i arresten. Några i personalen kände dock till att informationen till de intagna ibland kunde utebli. Vid rundvandringen noterade JO:s medarbetare att Polismyndighetens informationsblad med rättigheter fanns tillgängligt för de intagna i LOB-cellerna, men inte i anhållningscellerna.

Vid den *avslutande genomgången* framförde ledningen att stationsbefälen alltid ska ge de intagna muntlig information om frihetsberövandet i samband med inskrivningen. Intagna som är misstänkta för brott ska också få skriftlig information i handen. Vad gäller tillsyn av intagna som fråntagits sina kläder instämde ledningen i uppfattningen att det nog har förekommit att personal av annat kön än den intagnes har genomfört sådan tillsyn.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

Vid inspektionen kom det fram att personal av annat kön än den intagnes ibland utför tillsyn av intagna som fråntagits sina kläder. JO har tidigare uttalat att ett sådant förfarande bör undvikas eller begränsas. Brist på personal av samma kön bör kunna undvikas genom god personalplanering (se JO 2018/19 s. 361, dnr 5864-2016, och protokoll i dnr O 3-2020). Det är positivt att det finns

skriftliga rutiner i arresten Eskilstuna som tycks ligga i linje med JO:s uttalanden. Polismyndigheten behöver dock vidta åtgärder för att säkerställa att rutinerna får fullt genomslag i det dagliga arbetet.

Av iakttagelserna framgår vidare att personer som är omhändertagna för berusning vanligen inte får tillgång till filt. Av den anledningen vill jag framhålla att ett förvaringsrum i polisarrest som utgångspunkt ska vara utrustat med bl.a. filt (se 1 kap. 8 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Personer som är omhändertagna för berusning bör alltså som regel få tillgång till en filt när de tas i förvar i en cell.

Polismyndigheten är vidare skyldig att lämna skriftlig information om rättigheter och rutiner till de intagna om inte särskilda skäl talar emot det. Informationen ska finnas tillgänglig för de intagna under hela frihetsberövandet (se 1 kap. 4 § PMFS 2015:7, FAP 102-1). Om Polismyndigheten, som i det aktuella fallet, inte har den föreskrivna informationen permanent anslagen inuti sina anhållningsceller, måste myndigheten enligt min mening ha rutiner som säkerställer att intagna som placeras i dessa celler får tillgång till informationen på annat sätt, t.ex. genom att den lämnas över till de intagna. Jag utgår från att Polismyndigheten vidtar åtgärder för att säkerställa att intagna alltid får del av den skriftliga informationen och att den finns tillgänglig för dem under hela vistelsen i arresten.

Beläggningssituationen

lakttagelser

Arresten Eskilstuna har högre beläggning än övriga arrester i polisområdet. Vid tiden för inspektionen hade totalt 1 625 personer blivit förvarstagna i arresten under 2024. Under februari och mars 2024 påverkades beläggningssituationen av att det fanns häktade i arresten. Som mest hade arresten Eskilstuna fyra häktade samtidigt. Majoriteten av de häktade vistades i arresten i några dygn. Den längsta vistelsen uppgick dock till 14 dagar. Ingen häktad var placerad i LOB-cell.

I samtal beskrev personalen att vistelsens innehåll och rutiner i huvudsak var desamma för anhållna och häktade. Flera i personalen uppgav att de försökte visa de häktade särskild hänsyn genom att t.ex. prata mer med dem och erbjuda dem extra utevistelse. Det fanns dock ingen möjlighet att erbjuda de häktade tillgång till TV, träning eller kiosk.

Vid den *avslutande genomgången* uppgav ledningen att det kommer bli svårt att tillgodose de häktades rättigheter i arresten även framöver. Arresten har inga möjligheter att erbjuda de häktade isoleringsbrytande åtgärder. Ledningen instämde i uppfattningen att personalen under våren gjorde sitt bästa för att visa de häktade särskild hänsyn, bl.a. genom att tillåta telefonsamtal och erbjuda dubbla portioner mat.

Intagnas tillgång till hälso- och sjukvård

lakttagelser

Vid inskrivning i arresten ansvarar stationsbefälen för att ta reda på om den intagne har behov av receptbelagda mediciner eller sjukvård. Om en intagen behöver mediciner som han eller hon inte har med sig, tar arrestpersonalen kontakt med sjukvården. Innan en sådan kontakt tas brukar personalen alltid be om den intagnes samtycke. Hur kontakterna sedan ser ut beror på vilken region den intagne tillhör och vilken typ av mediciner det är fråga om. Utskrivna mediciner hämtas av polispatrull och förvaras i låsta skåp i arresten. Varje cell har ett eget skåp. Medicinerna levereras i antingen iordningsställda doser eller i mindre kuvert med ordinationen nedtecknad på kuvertet. Det är arrestvakterna som vid behov iordningsställer medicinerna och som sedan lämnar över dem till de intagna. Lämnad medicin dokumenteras på en medicinlista och i DAF.

I samtal med personal kom det fram att arrestvakterna inte får någon utbildning i medicinhantering. En arrestvakt uppgav att det hade varit bra med en sådan utbildning. Flera i personalen beskrev vidare att det går åt mycket tid till att försöka få tag på mediciner till intagna som kommer från andra regioner, eftersom alla regioner arbetar på olika sätt. Problemet var särskilt påtagligt under våren när det fanns många häktade från Stockholmsområdet i arresten.

Arresten har inte tillgång till någon sjuksköterska eller annan sjukvårdspersonal som regelbundet besöker de intagna. Om en intagen blir sjuk eller behöver uppsöka läkare kan stationsbefälen besluta att tillkalla ambulans. I akuta fall kan även arrestvakterna ringa efter ambulans och sedan meddela stationsbefälet. Det finns ingen jourläkare eller annan sjukvårdspersonal som arrestpersonalen kan kontakta vid mindre allvarliga händelser eller sjukdomsfall.

Vid den *avslutande genomgången* framförde ledningen att det inte finns någon delegation för personalen att iordningsställa och överlämna mediciner till de intagna. De har i stället haft en rutin där arrestvakterna hållt upp medicinerna i en kopp framför den intagne. Numera arbetar endast vissa i personalen på detta sätt. Ledningen uppgav vidare att stationsbefälet, utöver att kontakta ambulans, även kan besluta att en intagen ska skjutas till sjukhuset. Ofta är dock väntetiderna på akuten alltför långa, varför de föredrar att kontakta ambulans. Ledningen framförde även att Polismyndigheten just nu samarbetar med Region Sörmland för att få direktnummer till Mälarsjukhuset för läkemedel och behov av sjukvård. Det pågår ett arbete med att ta fram en fungerande strategi för det samarbetet.

Barn i arresten

lakttagelser

I samtal med personal kom det fram att Polismyndigheten allt oftare tar emot barn som är misstänkta för brott. När ett barn kommer till arresten tar stationsbefälet alltid kontakt med häktet för att se om det finns plats där. Om barnet blir kvar i arresten placeras det i första hand i ett avrapporteringsrum som ligger

utanför arrestlokalerna. Barnet ska då ha ständig tillsyn och får vid behov ligga på en madrass på golvet. Avrapporteringsrummen ser ut som kontorsrum och är utrustade med skrivbord, datorer och stolar. Det förekommer också att barn placeras i ett advokatrum med ständig tillsyn. Advokatrummet ligger i arrestlokalerna och ser ut som ett förhöringsrum. För JO:s medarbetare framstod det som att det inte vidtagits några åtgärder för att anpassa vare sig avrapporteringsrummen eller advokatrummet till ett barns vistelse där. I samtal uppgav några i personalen att det ibland förekommer att barn även placeras i cell om barnet samtycker till det. Det är stationsbefälet som fattar beslut om en sådan placering. Barnet får då ha celldörren på glänt och ständig tillsyn av personal. En i personalen beskrev att äldre barn ibland kan efterfråga inlåsning.

Vid den *avslutande genomgången* framförde ledningen att lokalerna inte är anpassade för att barn ska vistas i dem. De gör dock vad de kan för att tillgodose barnens rättigheter. I avrapporteringsrummen kan barnen reglera ljusinsläppet och få tillgång till telefon om de inte har restriktioner. Ledningen uppgav vidare att det endast förekommer att barn vistas i cell om det är absolut nödvändigt.

Protokollförare vid inspektionen var Melinda Maxe.

Protokollet har justerats den 7 april 2024 av byråchefen Anna Flodin.

Uttalandena har gjorts den 14 april 2025 av JO Per Lennerbrant.

JO:s granskning av beläggningssituationen i arrestverksamheten

Bakgrund

Med anledning av medias rapportering om en ansträngd beläggningssituation i Polismyndighetens arrester och klagomål som kommit in till JO beslutade JO Per Lennerbrant den 20 maj 2024 att genomföra ett antal inspektioner för att granska situationen på plats. Enligt beslutet skulle granskningen vara inriktad på frågor om den fysiska miljön, bemanningen av arresterna och bemötandet av de intagna. Den ansträngda situationen uppstod när Kriminalvården på grund av platsbrist saknade kapacitet att ta emot häktade.

Granskningen har skett inom ramen för JO:s verksamhet för att förebygga tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning av frihetsberövade personer (Opcat-verksamheten). Genom verksamheten fullgörs de uppgifter som ett nationellt besöksorgan har enligt tilläggsprotokollet till FN:s konvention mot tortyr (Opcat-protokollet).

Under tiden maj–december 2024 inspekterades fyra arrester. De inspekterade arresterna är arresten Södertälje (dnr O 15-2024), arresten Norrköping (dnr O 28-2024), arresten Sundsvall (dnr O 33-2024) och arresten Eskilstuna (dnr O 34-2024). Samtliga har under våren 2024 tagit emot häktade som inte fått plats hos Kriminalvården. Vid inspektionen av arresten Södertälje fanns det fyra häktade när inspektionen inleddes. Vid övriga arrester fanns det inte några häktade under inspektionerna. Personalen vid samtliga arrester beskrev dock att beläggningssituationen under våren 2024 hade påverkats av att det funnits häktade där. Vid några tillfällen hade häktade blivit kvar i arresterna i över två veckor. Polismyndigheten hade även fått information från Kriminalvården om att det sannolikt skulle bli aktuellt att hålla häktade i arrest igen.

lakttagelser

Fysisk miljö

Vid samtliga inspekterade arrester finns det både möblerade och omöblerade celler. De omöblerade cellerna är primärt avsedda för tillnyktring, s.k. LOB-celler, även om de i ett par av arresterna också kan användas för placering av gripna. I LOB-cellerna finns endast en madrass på golvet, medan de möblerade anhållningscellerna är standardutrustade med skrivbord, pall och brits med madrass. Tillgången till toalett och handfat i cellerna varierar mellan de inspekterade arresterna.

Vid tiden för inspektionen av arresten Södertälje var samtliga häktade placerade i anhållningsceller. I samtal bekräftade personalen att det förekommit att häktade även placerats i LOB-celler när det inte funnits plats i anhållningscellerna. I arresten Norrköping hade häktade placerats i alla celltyper enligt devisen ”en cell är en cell”, vilket innebar att häktade kunnat vistas i LOB-celler i flera dygn. I arresterna Sundsvall och Eskilstuna hade inga häktade placerats i

LOB-celler. Ledningen för arresten Sundsvall framförde dock att häktade som placeras i den arresten framöver kan komma att placeras i alla celltyper enligt devisen ”en cell är en cell”.

Miljön i cellerna skiljer sig åt mellan de inspekterade arresterna. I arresterna Sundsvall och Eskilstuna är ljusinsläppet mycket begränsat till följd av antingen fönster med persienner som alltid hålls nedvinklade eller takfönster med frostat glas som det inte går att se ut igenom. I arresterna Södertälje och Norrköping finns det i stället fönster som är frostade på utsidan eller som har jalousier av metall som inte går att reglera. Dessa lösningar medger ett visst ljusinsläpp i cellerna, men det finns begränsade möjligheter för de intagna att se ut. Det finns ingen möjlighet för intagna vid någon av de inspekterade arresterna att själva reglera ljusinsläppet i cellerna.

Samtliga inspekterade arrester har tillgång till en eller flera rastgårdar. I Södertälje och Norrköping består rastgårdarna av höga fibercementväggar och delvis gallerförsedda tak. Övrig del av taken är försedd med regnskyddande material. I Sundsvall är rastgården belägen på en innegård omgärdad av kontorsrum. Väggarna består av metallgaller som det går att se ut igenom. Taket är dock i heltäckande plåt, vilket begränsar känslan av utomhusvistelse och gör att rastgården upplevs som mörk även på dagtid. I Eskilstuna har rastgårdarna höga cementväggar och plåttak. Högt upp på en av väggarna finns tre partier med frostade fönster som släpper in dagsljus. Mitt i taket finns ett mindre fönster som också medger visst ljusinsläpp.

Bemanning och bemötande

Arresterna Norrköping, Sundsvall och Eskilstuna bemannas som utgångspunkt av två vakter dygnet runt, medan arresten Södertälje bemannas av tre vakter dagtid och två nattetid. Vid arresterna Norrköping och Sundsvall beskrevs att situationen för personalen varit ansträngd när det funnits häktade där under våren 2024. I Norrköping hade det bl.a. varit svårt för personalen att hinna med tillsyn vid full beläggning. I arresten Södertälje beskrevs vidare att arbetet med transporter av häktade tagit tid från polisiära arbetsuppgifter och i Norrköping, Sundsvall och Eskilstuna hade mycket tid gått åt till att försöka få tag på receptbelagda mediciner åt häktade, som ofta tillhörde andra sjukvårdsregioner.

Vid samtliga arrester har vistelsens innehåll och rutiner i huvudsak varit desamma för anhållna och häktade. Det innebär att häktade fick en timmes utevistelse per dag, men att övrig tid i huvudsak spenderades i cellen. Flera arrestvakter som JO:s medarbetare pratade med uppgav att de hade försökt visa häktade särskild hänsyn genom att erbjuda t.ex. samtal, extra utevistelse eller dubbla portioner mat. I arresten Norrköping inhandlade Polismyndigheten även en DVD-spelare som häktade fick använda. Vid övriga arrester fick häktade endast tillgång till böcker. Någon möjlighet för häktade att t.ex. ha radio i cellen, träna, vistas i gemensamhet eller ägna sig åt sysselsättning har inte funnits inte vid någon av de inspekterade arresterna. Vid flera av arresterna

kunde ledningen konstatera att Polismyndigheten inte kunnat tillgodose de häktades rättigheter, eftersom det inte finns möjlighet att erbjuda aktiviteter eller isoleringsbrytande åtgärder.

Häktades tillgång till hälso- och sjukvård

Tillgången till hälso- och sjukvård ser i huvudsak ut på samma sätt vid de inspekterade arresterna. Det är vanligen arrestpersonalen som ansvarar för att intagnas eventuella mediciner kommer till arresten och som sedan ser till att medicinerna delas ut till de intagna. Det är också arrestpersonalen som löpande observerar den intagnes tillstånd och som meddelar stationsbefälet vid behov av sjukvårdskontakter. Det finns ingen hälso- och sjukvårdspersonal som löpande besöker de intagna. Vid sjukdoms- eller olycksfall kontaktas i stället larmcentralen, jourläkare, vårdcentral eller akuten. Sedan juli 2024 finns det en nationell överenskommelse om samverkan i sjukvårdsfrågor för häktade mellan Polismyndigheten och Kriminalvården. Överenskommelsen gäller dock endast de arrester som är samlokaliserade med ett häkte.

Vid samtal vid flera arrester kom det fram att personalen inte får någon utbildning kring medicinhanteringen. Några beskrev att de upplevde en otrygghet kopplad till att ha ansvar över dosering och utdelning av mediciner. Det kom också fram att det finns en frustration över att kontakterna med sjukvården angående mediciner tar mycket tid från övriga arbetsuppgifter.

Uttalanden av JO Per Lennerbrant

En grundläggande förutsättning vid alla frihetsberövanden är att behandlingen av de frihetsberövade är godtagbar. En absolut lägstanivå är att behandlingen är förenlig med Sveriges åtaganden enligt konventionen mot tortyr.¹ Enligt artikel 16 i konventionen har Sverige en skyldighet att bl.a. förhindra omänsklig eller förnedrande behandling. Denna skyldighet följer också av Europa-konventionen.² Mitt uppdrag inom ramen för Opcat-protokollet är att identifiera och påtala risker för sådan behandling i arrestverksamheten.

Enligt internationella instrument och standarder som Sverige har att förhålla sig till – t.ex. de europeiska fängelsereglerna (se artikel 10.2) och rekommendationer från Europarådets kommitté mot tortyr, CPT (se CPT/Inf [2023] 12, para. 22) – ska häktade som utgångspunkt inte hållas i polisarrester. Anledningen till detta är att polisarrester endast är avsedda för tillfälliga frihetsberövanden.

¹ Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

² Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Bristande fysiska förhållanden kan utgöra en risk för omänsklig eller förnedrande behandling. I svensk rätt finns det därför grundläggande krav på hur förvaringsrum för häktade ska utformas. Rummet ska bl.a. vara möblerat med stol, bord, säng och det ska finnas utrymme för förvaring av tillhörigheter. Rummet ska även uppfylla vissa krav på storlek, vara försett med fönster så att det får tillräckligt med dagsljus och vara utformat så att obehöriga förhindras att se in (se 2 och 3 §§ förordningen om utformningen av häkten och polisarrest). JO har tidigare uttalat att rummet dessutom bör ge den häktade möjlighet att reglera ljusinflödet och betrakta sin omgivning (se JO 2016/17 s. 198, dnr 7173-2014). Europarådets kommitté mot tortyr, CPT, har vidare framhållit att tillgången till en ren toalett är en grundläggande del av en human miljö för frihetsberövade (se CPT/Inf [92] 3-part-2, para. 49).

CPT har påtalat att tillgång till dagliga aktiviteter är av avgörande vikt för de intagnas välmående (se CPT/Inf [2017] 5-part, para. 58). I linje med detta anges i häkteslagen att häktade som utgångspunkt har rätt till ett flertal aktiviteter, såsom vistelse i gemensamhet, förströelse, sysselsättning och en timmes utevistelse per dag. Häktade vars rätt till vistelse i gemensamhet har begränsats bör erbjudas isoleringsbrytande åtgärder, såsom samsittning eller aktiviteter med personal (se 2 kap. Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte, KVFS 2011:2). Enligt CPT bör målsättningen vara att häktade får möjlighet att spendera minst åtta timmar per dygn utanför cellen. CPT framhåller att det inte är acceptabelt att häktade måste vistas i cellen under 23 timmar per dygn under några längre perioder, oavsett hur bra de fysiska förhållandena i cellen än må vara (se CPT /Inf [2017] 5-part, para. 58).

Inspektionerna visar att det finns flera allvarliga problem med att häktade hålls i arrester. Till att börja med kan jag konstatera att ingen av arrestcellerna uppfyller de krav som kan ställas på förvaringsrum för häktade. När det gäller LOB-cellerna är bristerna särskilt tydliga. Det är helt oacceptabelt att häktade placeras i LOB-celler. Vid ingen av arresterna går det att reglera ljusinsläppet eller att se ut från cellerna. I Sundsvall och Eskilstuna är ljusinsläppet i cellerna sådant att det i praktiken inte finns tillgång till dagsljus. Allt detta är naturligtvis mycket problematiskt.

En annan mycket problematisk aspekt är den närmast totala avsaknaden av aktiviteter för häktade. Vid samtliga arrester har de häktades situation i huvudsak beskrivits som att de behövt vistas i sina celler under ca 23 timmar per dygn, utan tillgång till annan förströelse än böcker, tidningar och, för arresten Norrköpings del, TV med DVD-spelare. Dessa förhållanden är långt ifrån acceptabla (se CPT/Inf [2024] 20, para. 34). Till detta kommer också att tillgången till dagsljus på rastgårdarna och möjligheterna att iakttä omgivningen är mycket bristfälliga vid flera av de inspekterade arresterna (se JO 2014/15 s. 115, dnr 2054-2013, och JO 2016/17 s. 198).

Bristen på aktiviteter för häktade som hålls i arrest kan främst förklaras av att arrestlokalerna inte är anpassade för häktesverksamhet. Det är dock tydligt att Polismyndigheten inte heller har haft tillräckliga personalresurser för att kunna erbjuda t.ex. samsittning eller längre samtal med intagna. Bristen på aktiviteter och den faktiska isoleringen medför allvarliga risker för den psykiska och fysiska hälsan hos de häktade (se t.ex. CPT/Inf [2020] 37, para 43).

Vid flera arrester har personalen också vittnat om stora svårigheter med att få tag på receptbelagda mediciner, vilket förutom att det är resurskrävande även innebär en risk för de häktades hälsa. Det är tydligt att häktade inte får tillgång till samma hälso- och sjukvård som hos Kriminalvården, bl.a. eftersom Polismyndigheten saknar tillgång till utbildad hälso- och sjukvårdspersonal. Jag ställer mig mycket frågande till att arrestpersonalen får dela ut mediciner till intagna, eftersom personalen varken har medicinsk utbildning eller erforderlig delegation att dela ut medicin. Detta innebär allvarliga risker för de intagna. Polismyndigheten måste snarast se över frågan om medicinhantering i arresterna, oavsett om det finns häktade där eller inte.

Sammanfattningsvis visar inspektionerna att häktade som hålls i arresterna måste vistas ensamma i sina celler under större delar av dygnet, med bristfälliga fysiska förhållanden och utan meningsfulla aktiviteter. Vidare är tillgången till hälso- och sjukvård sämre än i ett häkte. Förhållandena är helt oacceptabla och det finns en risk för omänsklig eller förnedrande behandling av de häktade. Jag ser mycket allvarligt på det som kommit fram.

Till det sagda kommer att placeringen av häktade i arrest också påverkar Polismyndighetens kärnuppdrag eftersom polisiära resurser behöver tas i anspråk i arrestverksamheten. Det har också kommit fram att exempelvis ansvaret för medicinutdelningen innebär en stress för arrestpersonalen som påverkar deras arbetsmiljö negativt.

Enligt 24 kap. 22 § rättegångsbalken ska den som häktas utan dröjsmål föras till häkte. Häktade ska alltså inte hållas i polisarrester.

Mot bakgrund av det som kommit fram finner jag anledning att skicka en kopia av protokollet till regeringen för kännedom.

Uttalandena har gjorts den 14 april 2025 av JO Per Lennerbrant. Dokumentet har fastställts digitalt och har inga underskrifter.